FARG'ONA VILOYATI SHAROITIDA POST–COVID–19 ASSOTSIATSIYALANGAN HAZM A'ZOLARI KASALLIKLARIGA XOS JIHATLARNING EPIDEMIOLOGIK – PROFILAKTIK TAHLILI

Boltaboyev Alisher Murodiljon o'g'li
Central Asian Medical University, 1-sonli Ichki kasalliklar kafedrasi assistenti;
"Meridian Diagnostic Hospital" klinikasi, kardiologiya bo'limi mudiri, vrach-kardiolog

Annotatsiya. COVID-19 ni boshdan o'tkazgan 18-60 yoshli 1605 nafar farg'onalik aholida post-COVID-19 assotsiatsiyalangan ovqat hazm qilish tizimi kasalliklarining (OHTK) xavf omillari tuzilmasi o'rganildi. Yetakchi o'rinni elektrolit buzilishlari egalladi: gipomagniyemiya 25,3% va gipokaliyemiya 24,4%. Chekish esa atigi 3,8% ni tashkil qildi. Shahar aholisidagi ustunlik tanlanma tuzilmasidan statistik jihatdan farq qilmadi (χ^2 = 3,61; P = 0,058). Elektrolit nazorati hududiy profilaktikaning birinchi bosqichi sifatida taklif etiladi.

Kalit so'zlar: post-COVID-19; gipomagniyemiya; gipokaliyemiya; xavf omillari; Farg'ona viloyati.

KIRISH

SARS-CoV-2 oshqozon-ichak trakti epiteliysiga angiotenzin-konvertaza fermenti-2 (ACE2) retseptorlari orqali kiradi va shilliq qavatdagi yallig'lanishni o'tkir davrdan keyin ham davom ettiradi [5]. AQSh faxriylarining 154 068 nafarlik kohortida infeksiyadan keyingi bir yil davomida kislotaga bog'liq kasalliklar, motorika buzilishlari va o't yo'llari patologiyasi xavfi yuqori bo'lib qolgan [2]. Ichak mikrobiotasining buzilishi esa virus yo'qolganidan keyin ham saqlanadi [4].

Mineral almashinuviga kelsak, Anghel va hammualliflari kalsiy, fosfor va magniy ko'rsatkichlaridagi siljishlar post-COVID davrida ham davom etishini va uzoq muddatli asoratlar bilan bog'liqligini ko'rsatgan [1]. Farg'ona vodiysida post-COVID-19 assotsiatsiyalangan OHTK xavf omillarining tuzilmasi, xususan elektrolit disbalansining ulushi, aholi darajasida baholanmagan.

Tadqiqot maqsadi — Farg'ona viloyati sharoitida post-COVID-19 assotsiatsiyalangan OHTK xavf omillarining tarqalish tuzilmasini aniqlash va elektrolit buzilishlarining ulardagi o'rnini baholash.

METODLAR

Bir vaqtli epidemiologik tadqiqotga 2022-2024 yillarda Farg'ona shahri poliklinikalarida nazoratda turgan, COVID-19 ni boshdan o'tkazgan 18-60 yoshli 1605 nafar aholi tasodifiy tanlov yo'li bilan jalb qilindi: 853 nafar ayol (53,1%) va 752 nafar erkak (46,9%). Shahar aholisi 1165, qishloq aholisi 440 nafarni tashkil etdi.

Xavf omillari JSST va xalqaro ilmiy jamiyatlarning mezonlari asosida baholandi. Gipokaliyemiya deb qon zardobida kaliyning 3,5 mmol/l dan past darajasi, gipomagniyemiya deb magniyning 0,65 mmol/l dan past miqdori qabul qilindi. Dislipidemiya xolesterinning 5,1 mmol/l va triglitseridlarning 1,7 mmol/l dan yuqori bo'lishida qayd etildi. Gipodinamiya haftasiga 2 soatdan kam jismoniy faollik, meva-sabzavot mahsulotlarini kam iste'mol qilish esa sutkasiga 400 grammdan kam iste'mol sifatida belgilandi. Chekuvchi deb sutkasiga hech bo'lmaganda bitta sigaret chekadigan shaxs hisoblandi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Statistik tahlil IBM SPSS Statistics 27.0 dasturida bajarildi. Ulushlar uchun 95% Uilson ishonch intervali (II) hisoblandi, guruhlar xi-kvadrat (χ^2) testi bilan taqqoslandi; $P < 0,05$ ahamiyatli deb qabul qilindi.

NATIJALAR

Xavf omillarining tarqalish chastotasi quyidagicha taqsimlandi: gipomagniyemiya 25,3% (95% II 23,2-27,5), gipokaliyemiya 24,4% (95% II 22,4-26,6), semizlik 17,2% (95% II 15,4-19,1), dislipoproteidemiya 13,2% (95% II 11,6-14,9), ruhiy zo'riqish 12,7% (95% II 11,2-14,4), irsiy moyillik 12,5% (95% II 11,0-14,2), gipodinamiya 12,4% (95% II 10,9-14,1), meva-sabzavot mahsulotlarini kam iste'mol qilish 12,1% (95% II 10,6-13,8) va chekish 3,8% (95% II 3,0-4,9).

Birinchi uchta o'rinni ikkita elektrolit buzilishi va semizlik egalladi. Gipomagniyemiya 406 nafar, gipokaliyemiya 392 nafar bemorda aniqlandi, ikkisi orasidagi farq esa atigi 0,9 foiz punktni tashkil qildi va ishonch intervallari to'liq kesishdi. Chekish bilan taqqoslaganda gipomagniyemiya 21,5 foiz punktga, ya'ni 6,7 baravarga ko'p uchradi; ishonch intervallari kesishmadi.

Jami xavf omillari ayollarda 49,7% va erkaklarda 50,3% chastotada aniqlanib, jinslar o'rtasida sezilarli farq kuzatilmadi ($P > 0,05$). Yosh bo'yicha taqsimotda eng yuqori ko'rsatkich 18-29 yoshli guruhda qayd etildi, tafovutlanish darajasi 50,0% ni tashkil qildi (RR = 0,64; II = 0,404-1,015; $\chi^2 = 3,3$; r++ = 0,995; $P > 0,05$).

Hududiy kesimda xavf omillarining 74,7% i shahar va 25,3% i qishloq aholisiga to'g'ri keldi. Kogortaning o'zida shahar aholisi 72,6% ni tashkil etgani hisobga olinsa, bu farq statistik ahamiyatga ega bo'lmadi ($\chi^2 = 3,61$; $P = 0,058$).

MUHOKAMA

Elektrolit buzilishlarining birinchi o'ringa chiqishi patofiziologik jihatdan izohlanadi. O'tkir infeksiya davrida diareya, iste'molning kamayishi va buyrak orqali yo'qotish kaliy hamda magniy darajasini tushiradi; Anghel va hammualliflari bu siljishlar sog'ayishdan keyin ham saqlanishini ko'rsatgan [1]. Kaliy va magniy taqchilligi o'z navbatida ichak motorikasini va shilliq qavat regeneratsiyasini susaytiradi, mikrobiota tarkibidagi o'zgarishlar esa yallig'lanishni cho'zadi [4]. Shu tariqa bir-birini kuchaytiruvchi halqa hosil bo'ladi va u post-COVID davrida gastroenterologik shikoyatlarning davom etishini izohlaydi [2].

Amaliy nuqtai nazardan muhimi shundaki, yetakchi ikkita omil oddiy biokimyoviy tahlil bilan aniqlanadi va dori vositalari bilan tuzatiladi. Chekish ularga nisbatan 6,7 baravar kam uchragani mahalliy populyatsiyada profilaktika urg'usini boshqa yo'nalishga qaratish zarurligini ko'rsatadi. Shahar aholisidagi ustunlik tanlanma tuzilmasining aksi bo'lib chiqdi ($\chi^2 = 3,61$; $P = 0,058$), shu sababli uni hududiy xavf omili sifatida talqin qilish asossiz. Tadqiqot bir shahar bilan cheklangani va elektrolit ko'rsatkichlari bir marta o'lchangani natijalarning asosiy cheklovidir.

XULOSA

Farg'ona viloyatida post-COVID-19 assotsiatsiyalangan ovqat hazm qilish tizimi kasalliklarining xavf omillari orasida gipomagniyemiya (25,3%) va gipokaliyemiya (24,4%) yetakchilik qiladi, chekish esa ro'yxatni 3,8% bilan yakunlaydi. Har to'rtinchi bemorda magniy taqchilligi bor, uni aniqlash uchun esa bitta probirka qon yetarli. COVID-19 ni boshdan o'tkazgan aholini dispanser kuzatuviga olishda qon zardobidagi kaliy va magniyni muntazam tekshirish hamda taqchillikni o'z vaqtida to'ldirish hududiy profilaktika dasturining birinchi bandi bo'lishi kerak.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Anghel L., Manole C., Nechita A. et al. Calcium, phosphorus and magnesium abnormalities associated with COVID-19 infection, and beyond // Biomedicines. — 2023. — Vol. 11, № 9. — Art. 2362. doi:10.3390/biomedicines11092362
2. Xu E., Xie Y., Al-Aly Z. Long-term gastrointestinal outcomes of COVID-19 // Nature Communications. — 2023. — Vol. 14, № 1. — Art. 983. doi:10.1038/s41467-023-36223-7
3. Nalbandian A., Sehgal K., Gupta A. et al. Post-acute COVID-19 syndrome // Nature Medicine. — 2021. — Vol. 27, № 4. — P. 601-615. doi:10.1038/s41591-021-01283-z
4. Yeoh Y.K., Zuo T., Lui G.C. et al. Gut microbiota composition reflects disease severity and dysfunctional immune responses in patients with COVID-19 // Gut. — 2021. — Vol. 70, № 4. — P. 698-706. doi:10.1136/gutjnl-2020-323020
5. Davis H.E., McCorkell L., Vogel J.M., Topol E.J. Long COVID: major findings, mechanisms and recommendations // Nature Reviews Microbiology. — 2023. — Vol. 21, № 3. — P. 133-146. doi:10.1038/s41579-022-00846-9

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.